

Паметник на загиналите
през Балканските и Първата световна войни.

Директорът на Исторически музей - Асеновград разказва как е открит недовършен паметник в центъра на града

четвъртък, 16 юли 2020

В последните дни обект на често обсъждане се превърна централния площад в Асеновград. Повод за това е спечеления от общината проект за над 4 300 000 лева, който ще реновира цялостно площадното пространство. Директорът на Исторически музей – Асеновград Иван Дуков разказва какво е имало в центъра на града преди да бъде изградена сградата на администрацията. През далечната 1938 г. асеновградчани са решили да издигнат паметник на загиналите във войните за национално обединение свои съграждани. За целта е бил построен величествен постамент от светлочервен гранит, върху който се извисявали 4 близо 10-метрови колони. Начинанието не се реализирало до край и дълги години паметникът е стоял недовършен.

В началото на 60-те години и постаментът с колоните е бил премахнат. Според информацията от архивите, идеята за паметника възниква през есента на 1934 г. На 01-ви декември същата година е разпратено писмо до учреждения и лица за участие в организирано на тази тема събрание, а 3 дни по-късно се създава и комитетът. Началната идейна скица представлява 3 колени колони с височина до 15 метра, с орел на най-високата колона и войник от бронз в основата на пиедестала. В преписките четем, че „...трите колони символизират трите царства, в лицето на ония царе, при които могъществото на България е било най-голямо и в зависимост от това, да бъдат на различна височина...”. Скулпторът Кирил Тодоров, на когото вече след полагането на основния камък, е възложено да изготви проект, предлага два варианта: Войник в момент „пушка при нозе” и знамето на полка се поема от ранения знаменосец. Министерството на войната обаче и по-специално Отделението за военни музеи, паметници

и гробове категорично ги отхвърля, като слаби, неудачни, непрофесионално разработени. Обсъждането на това решение от комитета става на 17.08.1939 г. - дни, преди избухването Втората световна война.

До 1965 г. постаментът с 4-те колони е бил част от центъра на града. След това, той е забравен. Завесата на забравата, обгърнала това внушително за времето си архитектурно начинание, е отгърната случайно. През есента на 1993 г. работници от строителна фирма, извършващи ремонт в подлеза на площад „Тракия“ (сега площад „Академик Николай Хайтов“, където днес се намира Търговски център), случайно се натъкват на неочаквано откритие. Оказва се, че са попаднали на мястото, където на 19.11.1938 г. - Голяма Архангелова задушница - признателни граждани полагат основния камък на паметник на загиналите във войните за национално обединение жители на Асеновград. Точно тук в основите на постамента, представляващ внушително извисени 4 близо 10-метрови колони, които са премахнати, без да изпълнят предназначението си, в началото на 60-те години, е поставено послание за бъдещите поколения. Тази уникална находка представлява стъклена капсула от прозрачно бяло стъкло, с цилиндрична форма - леко скосена надолу, с цилиндрично гърло и стъклен похлупак с полукръгла стъклена дръжка. Част от устието на гърлото е счупено. Размерите са: височина 28 сантиметра, височина на гърлото 5 сантиметра, диаметър на гърлото 12,3 сантиметра, височина на похлупака с дръжката 9,5 сантиметра.

Интерес за специалистите представлява не само стъкленият съд, а най-вече съдържанието, което той пази в себе си. Най-впечатляващ е Актът за полагане на основния камък, който е изписан върху импрегнирана с восък хартия, в изящно оформена с червена, черна, оранжева, зелена и синя боя рамка. В стъклената капсула са поставени и доста вестници, които да улесняват датирането и да дават особено важна информация за духа на онова време. Отбелязването на това важно за гражданството на Асеновград събитие не е пропуснато от местните вестници. От вестник „Родопско ехо“ от XI.1938 г. научаваме, че процедурата по полагането на основния камък на паметника започва с панихида, отслужена от архиерейския наместник тогава свещеник Ангел Георгиев заедно с всички свещеници от града. След това, в памет на загиналите войни има двуминутно мълчание. След него са поднесени „грамадни“ букети и венци от областния директор Христо Драголов, полковник Младенов и градския кмет Щиплиев, които също така изнасят вдъхновени и прочувствени речи. Накрая стъклената ваза със посоченото по-горе съдържание е зазидана между предните два стълба на паметника.

Избухването на Втората световна война, участието на България в нея и последиците за обществото и държавата ни са вероятната причина за липса на средства за поставяне на същинския паметник върху грандиозния постамент и завършването на патриотичното дело, подето от нашите предшественици. Поне засега не са ясни и конкретните причини за премахването му.

Източник: "Към историята на един паметник" - Иван Дуков - директор на Исторически музей - Асеновград.

